

CÜRCÂNÎ, İsmâil b. Hasan

Kutbüddin zamanında muhtemelen 516 (1122) yılında kaleme alınarak Şehzade Atsız'a ithaf edilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi'nde çeşitli yazmaları mevcuttur (meselâ bk. Ayasofya, nr. K 3695, 3696, 3731, 3732). 3. el-Ağrâzû't-*ḥibbiyye* ve'l-*mebâhişü'l-'alâ'iyye*. Bu kitap da Zâ-hîre'nin bir özetinden ibaret olmasına rağmen *Huffey 'Alâ'*'i'den daha geniş ve ayrıntılıdır. Konular yeni bir yaklaşımla ele alınmıştır. *Keşfû'z-zunûn*'dan anlaşıldığına göre Vezir Ebû Muhammed el-Buhârî'nin teklifiyle Atsız'ın şahlık döneminde muhtemelen 521-531 (1127-1137) yılları arasında yazılıp kendisine ithaf edilmiştir. Farsça yazılan eserin 543 (1148-49) yılında istinsah edilmiş bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Ayasofya, nr. 3566), 934'te (1527-28) istinsah edilen bir nüshası Londra'daki India Office Library'de bulunmaktadır. Kitabın bunlardan başka Kalkûta'daki Fort William College Library'de ve Haydarâbâd'daki Âsafîye Kütüphanesi'nde iki nüshası daha mevcuttur (Chandpuri, s. 72). India Office Library'deki nüsha iki cilt ve toplam 1005 sayfadır. Birinci sayfa ile II. cildin başladığı 405. sayfa çok güzel bir şekilde tezhip edilmiştir. Kitabın sonunda altı adet erkek ve kadın iskelet resmi yer almaktadır. Muhtevası bölümler, kısımlar, fasıllar ve bablar halinde sunulmuştur. On dokuz fasıldan oluşan ilk bölümün birinci kısmı tıp konuları ile alanlarının tanımlanmasını, yedi fasıldan ibaret olan ikinci kısım vücudun basit organlarını, üçüncü kısım ise karmaşık organları içerir. Daha sonraki kısımlarda sırasıyla hastalık, sağlık, hastalık sebeplerini araştırma (etiyoloji) ve belirtiler, nabız çeşitleri, solunum, idrar ve diğer vücut salgıları anlatılır. İki kısım olan ikinci bölümde hastalığın seyir, süre ve sonuçlarını önceden tahmin etme (prognoz) ve buhranlar, üçüncü bölümde ise ilaçlar ve diyetler anlatılmıştır. Müellifin bu eserde tatanozu tartışarak sebebinin sinir irritasyonu olduğunu söylemesi modern tıbaa uygun görülmektedir. Eser Kausar Chandpuri tarafından Urduca'ya tercüme edilmiş, fakat henüz basılmamıştır.

Cürcânî'nin bunlardan başka çeşitli kaynaklarda *er-Risâletü'l-münebbihe*, *Zübdetü't-ḥib*, *el-Ecvibetü't-ḥibbiyye* (yazmalar için bk. Brockelmann, GAL Suppl., I, 889-890; Ullmann, s. 161), *Yâdigâr, et-Tezkiretü'l-Eşrefiyye fi ş-şınâ'ati't-ḥibbiyye* adlı eserleri zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Beyhakî, *Târîhu ḥükemâ'i'l-İslâm* (nşr. M. Kürd Ali), Dimaşk 1365/1946, s. 172-174; a.mlf., *Tetimme*, s. 172-176; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 122; İbn Ebû Usaybia, *Uyûnü'l-enbâ*, s. 472; Brockelmann, GAL, I, 641; Suppl., I, 889-890; a.mlf., "Cürcânî, Zeynüddin", *IA*, III, 247; Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, s. 20, 28, 52; Ullmann, *Die Medizin*, s. 161, 337; Sarton, *Introduction*, II/1, s. 234-235; III/2, s. 1216; Hakim Muhammed Said, "The Works of Ismail al-Jurjani (C. 480-531 H). An Important Source Material", *Hamdard Medicus*, XX, Karachi 1977, s. 71-80; Kausar Chandpuri, "Sharf al-Din Isma'il Jurjani", *Studies in History of Medicine*, II/1, New Delhi 1979, s. 69-74; J. Schacht, "al-Djurdjani, Isma'il b. al-Husayn", *El²* (Ing.), II, 603.

HASAN DOĞRUYOL

CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerif

(السيد الشريف الجرجاني)

Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed

b. Ali es-Seyyid eş-Şerif

el-Cürcânî el-Hanefî

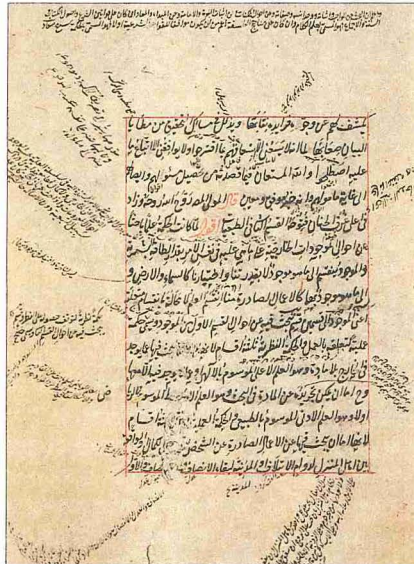
(ö. 816/1413)

Arap dili, kelâm ve fıkıh âlimi.

24 Şaban 740 (24 Şubat 1340) tarihinde Cürcân yakınlarındaki Takû'de doğdu. Deylem'deki Zeydî imamlarından olup Hz. Peygamber'in soyundan gelen dâî Muhammed b. Zeyd'in (ö. 287/900) on üçüncü göbekten torunu olduğu için Seyyid Şerif unvanıyla tanınır (Şevkânî, I, 488). İlk öğrenimini memleketinde yaptı. Kut-

büddin er-Râzî et-Tahtânî'nin mantığa dair *Şerhu's-Şemsiyye* ve *Şerhu'l-Metâli'* adlı eserlerini bizzat kendisinden okumak için muhtemelen 1362 yılından önce Herat'a gitti. Bir müddet sonra yaşlılığı sebebiyle öğretim faaliyetini sürdürmeyen hocası kendisine, Mısır'da ikamet etmekte olan tanınmış mantık âlimi ve talebesi Mübârek Şah'ın yanına gidip ondan okumasını tavsiye etti. Mısır yolculuğu sırasında Anadolu'da şöhretini duyduğu Cemâleddin Aksarâyî'nin talebesi olmak arzusuyla onun memleketine giderken yolda Aksarâyî'nin *Şerhu'l-İzâh*'ını inceleme fırsatı buldu. Eseri başarısız görerek Aksarâyî'den istifade edemeyeceği kanaatine vardığına da görüştüğü bazı kimselerden, onun öğretimde teliften daha başarılı olduğunu öğrenince yoluna devam etti. Ancak Aksaray'a vardığında hocanın vefat ettiğini öğrendi. Bu sırada tanıştığı Aksarâyî'nin talebesi Molla Fenârî ile birlikte Mısır'a gitti. Yaklaşık on yıl kaldığı Mısır'da Şeyh Bedreddin Simâvî, şair Ahmedî, hekim Hacı Paşa gibi arkadaşlarıyla birlikte aklî ilimleri Mübârek Şah'tan, naklî ilimleri de Ekmeleddin el-Bâbertî'den okudu. Bu arada Kutbüddin er-Râzî'nin *Şerhu Metâli'i'l-envâr*'ına bir hâşiyeye yazdı. Tahsilini tamamladıktan sonra Bursa'ya uğrayarak ülkesine döndü. Şiraz'da Sa'deddin et-Teftâzânî onu ülkenin hükümdarı Şah Şücâ'a tak-

Seyyid Şerif el-Cürcânî'nin *Hâşiye 'alâ Şerhi Hidâyeti'l-ḥükme*'sinin ilk iki sayfası (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2438)

dim etti ve oradaki Dârüşşifâ Medresesi müderrisliğine tayin edildi. On yıl kaldığı bu medresede öğretim faaliyetleri yanında telif çalışmalarını da sürdürerek İran'da özellikle aklî ilimlerde büyük bir şöhret kazandı. Timur'un Şiraz'ı zaptetmesi üzerine kendisi istemediği halde Semerkant'a götürüldü (789/1387). Burada on sekiz yıl müddetle başmüdrislik yaptı ve bu süre içinde pek çok eser telif etti; ayrıca Mâverâünnehir âlimleriyle, özellikle Teftâzânî ile ilmî münazaralarda bulundu. Bu münazaralarda gösterdiği başarı hem Timur hem de meslektaşları nezdinde itibarını arttırdı. Semerkant'ta tanıştığı Hâce Alâeddin Attâr vasiyetiyle tasavvufa karşı ilgi duyarak Nakşibendiyye tarikatına girdi. Mevlânâ Nizâmeddin Hâmûş ile de dostluk kurarak onun tasavvufî sohbetlerine katıldı. Timur'un ölümünden (807/1405) sonra fitne ve kargaşanın hâkim olduğu Semerkant'tan ayrılarak Şiraz'a döndü ve ömrünün geri kalan kısmını burada ilmî faaliyetlerle geçirdi. 6 Rebiülâhîr 816 (6 Temmuz 1413) Çarşamba günü Şiraz'da vefat etti ve Atîk Camii civarındaki Vakıf Mezarlığı'na defnedildi.

Cürcânî, yaşadığı döneme kendi damgasını vuran ve sonraki yüzyıllarda bir otorite olarak etkisini devam ettiren çok yönlü birkaç âlimden biridir. Başlıca ilgi alanı kelâm, Arap dili ve edebiyatı olmakla beraber felsefe, mantık, astronomi, matematik, mezhepler tarihi, fıkıh, hadis, tefsir, tasavvuf gibi dinî ve aklî ilimlerin hemen hepsine dair telif, şerh ve hâşiye türünde eserler vermiş, bundan dolayı "allâme" unvanını almaya hak kazanmıştır. Kaynaklar onun zeki, müdekik, muhakkık, derin anlayışlı, fesahat ve belâgat sahibi, münazarada mahir bir âlim olduğunda ittifak eder. Cürcânî'nin bilhassa Arap dili, ferâiz ve kelâmla ilgili eserleri medreselerde nesilden nesile intikal ederek el kitabı haline gelmiş, kendisi ulemâ arasında büyük bir itimat kazanarak otorite sayılmış görüşleri medreselerin ilmî ve fikrî hayatında asırlarca süren tesirler meydana getirmiştir. Anadolu, İran, Türkistan ve Hindistan'da yetişen âlimlerden bir kısmının icâzetrânesinin ilmî silsile itibarıyla Cürcânî'ye, bir kısmının Teftâzânî'ye bağlı olması bu hususu teyit eder mahiyettedir. Ayrıca Cürcânî'den itibaren İslâm âlimlerinin uzun süre "Cürcânî ekolü" veya "Teftâzânî ekolü"ne bağlı gösterilmek suretiyle iki gruba ayrılmış bulunması, Cürcânî ile Teftâzânî arasın-

daki görüş ayrılıklarında taraflardan birini savunmak için *et-Ṭavdül-münîf fi'l-intişâr li's-Sa'âd ale's-Şerîf* (Şevkânî), *Mesâlikül-ḥalâş fi tehâlüki'l-ḥavâş* (Taşköprizâde Ahmed Efendi), *İhtilâfû's-Seyyid ve's-Sa'âd* (Mescizâde Abdullâh Efendi) vb. eserlerin telif edilmiş olması, Cürcânî'nin XV. yüzyıldan itibaren İslâm düşüncesi tarihinde önemli bir yer işgal ettiğini gösterir. Eserlerinin çoğu şerh ve hâşiye niteliğinde olmasına rağmen ulemâ bu eserleri diğer şerh ve hâşiyeler gibi teferruat saymak yerine asıl metinler kadar, hatta çoğunlukla onlardan daha önemli görmüştür. Yetiştirdiği talebeler arasında ünlü matematikçi Kadizâde-i Rûmî, Fethullah eş-Şirvânî, Fahreddîn-i Acemî gibi isimler yer alır.

Felsefî kelâm hareketinin yaygın olduğu bir dönemde yetişen Cürcânî selefleri Fahreddin er-Râzî, Seyfeddin el-Âmidî ve Kâdî Beyzâvî gibi felsefenin tesiri altında kalmış, kelâm sisteminde seleflerine nisbetle felsefeye daha fazla ağırlık vermiştir. Nitekim kelâma dair en hacimli eseri olan *Şerḥu'l-Mevâkıf*'ta felsefî konuların akaid konularından çok fazla yer tutması (kitabın üçte ikisi kadar) bunu açıkça göstermektedir. Bazı araştırmacılar, Cürcânî'yi İbn Sînâ felsefesine bağlı bir düşünür olarak gösterirlerse de (Ülken, s. 114, 118) böyle bir hükme varmak oldukça güçtür. Zira o hem kendisinden önceki kelâmcıların, hem de İslâm filozoflarının görüşlerini tartıştıktan sonra genellikle Eş'arî kelâmcılarının, özellikle de Âmidî'nin görüşlerini benimser görünmektedir. Cürcânî fıkıhta Hanefî mezhebine bağlıdır; itikadî konularda ise çoğunlukla Eş'arîler'in görüşlerini benimser. Cürcânî'nin kelâma dair bazı görüşleri şöyle özetlenebilir:

1. **Bilgi Problemi.** İnsan zihni varlığa ait form ve kavramları yansıtan bir ayna gibidir. Bir bilginin doğruluğu objesine uygunluğu ile anlaşılır. Buna göre kesin bilgi için objenin zihinde bıraktığı izin, dış dünyadaki gerçekliğiyle tam bir uyum halinde olması, ayrıca geçmişte verilen hükümle şu anda ve gelecekteki hükümler arasında bir uygunluğun bulunması ve sūje-obje arasındaki uygunlukla verilen hükümlerin zaman içindeki tutarlılığının birbirini tamamlaması gerekir (*Şerḥu'l-Mevâkıf*, I, 32-36; Ülken, 139-145). Cürcânî'ye göre bilgiler bize kendilerini zorunlu olarak empoze etmez, biz onları düşünerek ve akıl yürüterek elde ede-

riz. Bu görüşüyle Gazzâlî'yi takip etmiş, bilgi teorisinde sūjenin objeye uygunluğu konusunda safdil realizmden olduğu kadar şüphecilikten ve sofistlik kanıtlardan kaçınma imkânı veren bir sonuca ulaşmıştır. Onun bilgi problemine bakışı, varlığı temellendiren bir realizmin ifadesi olarak değerlendirilir ve çağdaş pozitivistlerle bazı ilim filozoflarının tanımına yakın kabul edilir (Ülken, s. 144).

2. **Allah'ın Varlığı ve Sıfatları. Mümkîn*** bir varlık kendi başına var olmadığı gibi başkasını da icat edemez. Çünkü varlığın var etmesi var olmasından sonra gelir. Buna göre bir şeyin kendisi var olmadıkça başkasını meydana getirmesi imkânsızdır. Eğer varlıkların hepsi mümkün olsaydı hiçbir varlığın mevcut olmaması gerekirdi, halbuki bu gerçeğe aykırıdır. Öyleyse mümkünleri var eden zorunlu (vâcib) bir varlık mevcuttur ki o da Allah'tır. Değişik ifade şekilleri ve kuruluş biçimleri bulunan imkân delilinin en kuvvetlisi ve önermeleri en açık olanı budur (*Şerḥu'l-Mevâkıf*, II, 335). İlahî sıfatları ispat etmek için en doğru yol, duyuların ötesini (gâib) duyular âlemiyle (şâhide) mukayese etmektir. Genel olarak bu âlemde ilim sahiplerine âlim denildiğine göre âlim olan Allah'ta ilim ve diğer mâna sıfatlarının bulunduğu da hükmetmek gerekir. Naslarda Allah Teâlâ'ya atfedilen haberî sıfatların çoğunun, zihnî mânaların kolayca kavranmasını sağlayan istiare, mecaz veya kinaye gibi anlatım yolları dikkate alınarak açıklanması icap eder. Bu suretle sıfat-ı meânînin ispatıyla ilgili olarak Ehl-i sünnet kelâmcılarınca kabul edilen metodu benimseyen ve haberî sıfatların te'vil edilmesini zaruri gören Cürcânî'ye göre Allah'ın âhirette görülmesi keyfiyetsiz (bilâ keyf) olarak gerçekleşecektir (*a.g.e.*, II, 339, 367, 373).

3. **Mûcize ve Kerâmet.** Mûcizeler peygamberliği akılla değil bilinen ve alışlageleni aşmak suretiyle ispat eder. Meselâ göğe yükselmek, su üzerinde yürümek gibi peygamberin gücü dahilinde bulunan bazı hadiseler, alışlagelen olayların (âdet) dışında vuku buldukları ve Allah tarafından yaratıldıkları için mûcize sayılır. Bazı peygamberlerde çocukluk çağında görülen hârikulâde olaylar mûcize değil kerâmettir. Bunlar aynı zamanda kerâmetin hak olduğunu gösteren birer delildir. Çünkü mûcize, peygamberlik iddiasında bulunan kimseye ait bir delil teşkil ettiğine ve çocukluk çağında bu iddia ile ortaya çıkan bir pey-

CÜRCÂNÎ, Seyyid Şerîf

gamber mevcut olmadığına göre bunların kerâmet olarak değerlendirilmesi gerekir. Aksi takdirde bunların, kerâmeti inkâr eden bazı kişilerin öne sürdüğü gibi kendisi ortada bulunmayan bir peygambere ait olması icap eder, bu ise imkânsız bir şeydir (a.g.e., I, 410, 411, 412).

4. **İman-İslâm.** Cürcânî'ye göre iman tasdikten ibarettir; zira o kalbe (zihne) ait bir fiildir. Dini vazeden (şâri'), maksadını anlatmak için Araplar'a kendi dilleriyle hitap etmiştir; Arap dilinde ise iman bu anlama gelmektedir. İman ile İslâm aynı şeydir. Nitekim âyetle "müslim" tabiri "mümin" karşılığında kullanılarak ikisinin aynı anlama geldiğine işaret edilmiştir (ez-Zâriyât 51/35-36). Cürcânî bu sonuncu görüşünde Mâtürîdîler'in telakkisini benimsemiştir.

5. **İman-Küfür Sınırı.** Ehl-i kiblede olup büyük günah işleyenler tekfir edilmez. Ancak Allah'a eş koşanlar, hulûle inananlar, Hz. Peygamber'in nübüvvetini inkâr edip alaya alanlar, dinin haram kıldığı hususları helâl telakki edenler ve dinî yükümlülükleri ortadan kaldıranlar kâfir sayılırlar (*Şerhu'l-Mevâkıf*, II, 463).

Cürcânî Arap dili ve edebiyatında da ha çok Basra ekolüne (Basriyyûn) mensup bir dilci olarak kabul edilir. Bu konuda Zemahşerî ve Cemâleddin İbnü'l-Hâcib'in tesiri altında kalmıştır (Gümüş, s. 178). Eserlerinde seciden, yerli yersiz mecazlardan ve kaba istiarelerden uzak olan bir üslûp kullanmıştır. Cürcânî'nin edebî yönü, Kemâl Ebû Dib'in *Al-Jurjânî's Theory of Poetic Imagery* (Wiltshire 1979) adlı eserinde ve Sadreddin Gümüş'ün *Seyyid Şerîf Cürcânî ve Arap Dilindeki Yeri* isimli doktora çalışmasında (bk. bibl.) inceleme konusu yapılmıştır.

Eserleri. Cürcânî kelâm, tasavvuf, felsefe, mantık, astronomi, aritmetik, münazara, sarf-nahiv, belâgat, tefsir, hadis, fıkıh, tasavvuf gibi değişik ilimlere dair irili ufaklı 100 civarında eser kaleme almıştır. Bunların belli başlıları şunlardır:

A) **Kelâm.** 1. *Şerhu'l-Mevâkıf*. Adudüddin el-İcî'nin *el-Mevâkıf* adlı eserine yapılan şerhlerin en meşhuru (İstanbul 1292/1875). 2. *Şerhu'l-'Akâ'id* l-'*Adudiyye* (TSMK, III. Ahmed, nr. 1886). 3. *Şerhu esmâ'î'l-hüsnâ* (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2433/17). 4. *Risâle fi beyânî'l-fırkâtî'n-nâciye*. Mezheplere dair küçük bir risâledir (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 5436/10). 5. *Hâşiyetü't-Tecrid*. *Hâşiyeye*

'alâ Teşyidi'l-kavâ'id fi şerhi Tecridi'l-'akâ'id ve *Hâşiyeye 'alâ Şerhi't-Tecrid* adlarıyla da bilinen eser, Nasîrüddin et-Tûsî'nin akaid kitabına Şemseddin el-İsfahânî tarafından yapılan şerhin hâşiyesidir (Süleymaniye Ktp., Kadızâde Mehmed, nr. 55, Ayasofya, nr. 2227; bk. *TECRİDÜ'L-KELÂM*). 6. *Hâşiyeye 'alâ Metâli'i'l-enzâr şerhi Tavâli'i'l-envâr*. Şemseddin el-İsfahânî'nin Kâdî Beyzâvî'ye ait *Tavâli'u'l-envâr*'a yaptığı şerhin hâşiyesidir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2554).

B) **Felsefe, Mantık ve Astronomi.** 1. *Hâşiyeye 'alâ Şerhi Hikmeti'l-'ayn*. Ali b. Ömer el-Kâtibî'nin eserine Muhammed b. Mübârek Şah tarafından yapılan şerhin hâşiyesidir (Kalkûta 1845; Kazan 1319, 1324). 2. *Hâşiyeye 'alâ Şerhi Hidâyeti'l-hikme*. Esîrüddin el-Ebherî'ye ait kitaba Muhammed b. Mübârek Şah'ın yaptığı şerhin hâşiyesidir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2438). 3. *Hâşiyeye 'alâ Levâmi'i'l-esrâr şerhi Metâli'i'l-envâr*. *Hâşiyeye 'alâ Şerhi Metâli'i'l-envâr* adıyla da bilinen kitap, Sirâceddin el-Urmevî'nin eserine Kutbüddin er-Râzî tarafından yapılan şerhin hâşiyesidir (İstanbul 1276, 1303). 4. *Risâle fi'l-mantık*. Aslı Farsça olarak yazılan bu risâleyi oğlu Nureddin Arapça'ya çevirmiştir (İstanbul 1288). 5. *Şerhu'l-Mülâhhas fi'l-hey'e*. Çağmînî'nin astronomiye dair eserine yapılmış bir şerhtir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 2654, 2655, Fâtih, nr. 3408).

C) **Arap Dili ve Edebiyatı.** 1. *et-Ta'rifât*. Meşhur bir terimler sözlüğü olup birçok defa basılmıştır. 2. *Şerhu'l-'İzzî*. Zencânî'nin eserine dair bir şerhtir (İstanbul 1266). 3. *Hâşiyeye 'alâ Şerhi'l-Kâfiye*. Râdiyyüddin el-Esterâbâdî'nin *el-Kâfiye* (İbnü'l-Hâcib'in) şerhine yapılmış hâşiyedir (İstanbul 1275). 4. *Şerhu'l-Kâfiye*. İbnü'l-Hâcib'in *el-Kâfiye*'sine yapılan Farsça bir şerhtir (İstanbul 1311). 5. *Hâşiyeye 'ale'l-Muṭavvel*. Hatîb el-Kazvî'nin *Telhîşü'l-Miftâh*'ına Teftâzânî'nin yaptığı şerhin hâşiyesidir (İstanbul 1241).

D) **Fıkıh.** 1. *Hâşiyeye 'alâ Şerhi Muḥtaşari'l-müntehâ*. İbnü'l-Hâcib'in fıkıh usulüne dair eserine Adudüddin el-İcî tarafından yazılan şerhin hâşiyesidir (Bulak 1316). 2. *Hâşiyeye 'ale't-Telviḥ*. Sadrüşşerîa Ubeydullah b. Mes'ûd el-Buhârî'ye ait *Tenkiḫü'l-uşûl* adlı esere Teftâzânî tarafından yapılan şerhin hâşiyesidir (Süleymaniye Ktp., Cârullah, nr. 460, Esad Efendi, nr. 2979). 3. *Şerhu'l-Ferâ'i*

zi's-Sirâciyye. Secâvendî'nin eserine ait bir şerh olup birçok defa yayımlanmıştır.

E) **Tasavvuf.** 1. *Risâle-i Şevkâyye*. Farsça olarak yazılan risâle sûfîlerin uyması gereken esasları ihtiva eder (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 1755/4). 2. *er-Risâletü'l-Bahâ'iyye*. Bahâeddin Nakşibend'in menkıbelerine dairdir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 851). 3. *Ta'likâ 'alâ 'Avârifi'l-ma'ârif*. Şehâbeddin es-Sühreverdî'nin eserine ait bir şerhtir (a.g.e., II, 1177).

F) **Tefsir.** 1. *Hâşiyeye 'ale'l-Keşşâf*. Zemahşerî'ye ait *el-Keşşâf*'ın baş tarafına (Fâtîha ile Bakara'nın ilk yirmi beş âyeti) yapılmış bir hâşiyeye olup *el-Keşşâf*'ın kenarında basılmıştır (Beyrut, ts.). 2. *Hâşiyeye 'alâ Tefsiri'l-Beyzâvî* (*Keşfü'z-zunûn*, I, 193). 3. *Tefsirü'z-zehrâveyn*. Bakara ve Âl-i İmrân sûrelerinin tefsiridir (a.g.e., I, 448). 4. *Tercümânü'l-Kur'ân* (Tahran 1333). Kur'an'daki bazı kelimelelerin Farsça'ya tercümesinden ibarettir.

G) **Hadis.** 1. *ed-Dibâcû'l-müzheb*. Hadis terimlerine dair olan eser *el-Muḥtaşar fi uşûli'l-hadîs* adıyla da bilinir. Birinci adıyla Abdülgaffâr Süleyman (Kahire, ts.), ikinci adıyla Fuad Abdülmün'im Ahmed (İskenderiye 1983) tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır. 2. *Hâşiyeye 'alâ Hülâsati't-Tîbî*. Tîbî'nin hadis usulüne dair eserine yapılmış bir şerhtir (*Keşfü'z-zunûn*, I, 720).

BİBLİYOGRAFYA :

Cürcânî, *Şerhu'l-Mevâkıf*, I, 32-36; II, 335, 339, 345-346, 366, 367, 373, 385, 387, 389, 403, 404, 407, 410, 411, 412, 454, 455, 463; Sehâvî, *ed-Dav'ü'l-lâmî*, V, 328-330; Reşahât Tercümesi, İstanbul 1969, s. 128; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, I, 183, 208, 209, 318-320, 373; II, 178, 181; Kınalızâde, *Tabakâtü'l-Hanefiyye*, Süleymaniye Ktp., H. Hüsnü Paşa, nr. 844, vr. 22^{a-b}; *Keşfü'z-zunûn*, I, 128, 346, 448, 720, 851; II, 1177; Şevkânî, *el-Bedrü't-tâli*, I, 488-489; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 125-134; Brockelmann, *GAL*, II, 280-281; *Suppl.*, II, 305-306; Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 19; Browne, *LHP*, III, 355; Serkis, *Mu'cem*, I, 678-681; Ronart, *CEAC*, s. 276; Hasan Lütfi Shushud, *Masters of Wisdom of Central Asia*, Oxford 1983, s. 70; Nüveyhid, *Mu'cemü'l-müfessirin*, I, 380-381; Hilmi Ziya Ülken, *İslâm Felsefesi*, İstanbul 1983, s. 114, 118, 124-125, 138-145, 301; Sadreddin Gümüş, *Seyyid Şerîf Cürcânî ve Arap Dilindeki Yeri*, İstanbul 1984, s. 83-125, 129-171, 178, 181; M. Halil Yinanç, "İcâzetnâmeler ve Seyyid Şerîf Cürcânî", *Tarihî Sesler*, sy. 15, İstanbul 1944, s. 8-9, 10, 11; T. M. Jhonstone, "K. Abu Deeb, Al-Jurjânî's Theory of Poetic Imagery", *BSOAS*, XLIV (1981), s. 369; Ali Muhammed Hasan Amârî, "es-Seyyid el-Cürcânî", *ME*, XX (1984), s. 123, 129; *DMF*, I/2, s. 734; A. S. Tritton, "al-Djurdjânî", *EF*² (İng.), II, 602.

